

5

Ondermijnende drugscriminaliteit: een jaar vol waarschuwingen

Edward van der Torre, Maaike Heijkoop

5.1 Inleiding

Nederlandse drugscriminelen zijn in de afgelopen vijftig jaar belangrijke producenten, importeurs, handelaren en exporteurs geworden op alle belangrijke mondiale drugsmarkten. De drugscriminaliteit in ons land is internationaal sterk verankerd in criminele en sociale netwerken. Vanuit Nederland kunnen alle populaire drugssoorten worden geleverd. De hoeveelheid is zelden een probleem; van wat pillen in een brief tot ladingen van enkele duizenden kilo's. De prijs en kwaliteit worden gewaardeerd en de drugszending wordt bijna altijd betrouwbaar afgeleverd. In 2019 werd met een reeks gebeurtenissen wederom zichtbaar dat deze drugscriminaliteit uit de hand is gelopen. Daarbij viel de opkomst van de productie van methamfetamine op, hetgeen paste in het beeld dat Nederlandse drugshandelaren alle drugs leveren waarmee mondiaal veel geld te verdienen valt.

Dit hoofdstuk zet een selectie van gebeurtenissen die zich in 2019 voordeden op een rij, voor zover ze betrekking hebben op drugssmokkel via mainports, criminele schaalvergroting en professionalisering, het gebruik van geweld en het witwassen van crimineel verworven geld. Het lijkt een ratjetoe, maar het is een viereenheid. De grote vraag naar Nederlandse drugs heeft geleid tot systematische infiltratie op mainports en tot professionalisering van het productieproces. Met de grote investeringen in drugstransporten en de aanwas van opportunistische criminelen werd geweld niet geschuwd. De grote sommen contant drugsgeld moeten uiteindelijk wel worden witgewassen. We analyseren de oorzaken van de uit de hand gelopen drugscriminaliteit

in ons land. Daaruit volgt dat een brede, stevige en langdurige inzet nodig is om het tij te keren.¹

5.2 Een selectie van gebeurtenissen

Cocaïnesmokkel via mainports

De zeehavens van Rotterdam en Antwerpen zijn belangrijke distributieknooppunten voor cocaïnehandelaren. Belgische autoriteiten denken dat ongeveer driekwart van de cocaïne die via de Antwerpse haven wordt gesmokkeld Nederland als (tussen)bestemming heeft (Boerman et al., 2017). Als de balans voor 2019 wordt opgemaakt, blijkt dat in de Antwerpse haven 61.806 kilo cocaïne in beslag is genomen en in de haven van Rotterdam 33.732 kilo (zie tabel 5.1). Het is niet mogelijk om dit laatste cijfer te relateren aan de totale hoeveelheid cocaïne die in Nederland in beslag is genomen. Landelijke registraties zijn namelijk niet beschikbaar. Toch stelde het *European Monitoring Centre for Drugs en Drug Addiction* (EMCDDA) in 2019 wederom vast, dat Nederland het belangrijkste invoer- en distributieknooppunt is voor cocaïne in de Europese Unie (EU). Die rol vervult Nederland samen met België en Spanje, maar in die twee landen beschikt de Nederlandse cocaïnemaffia over veel vooruitgeschoven pionnen, invloed en samenwerkingsverbanden. De Europese cocaïnemarkt doet denken aan een internationaal schaatspodium: Nederland op plaats één, twee én drie.

In de tweede week van juni onderschept de Belgische douane in de haven van Antwerpen een grote partij cocaïne die voor de Nederlandse markt bestemd was. Het betreft meer dan 3000 kilo cocaïne die naar de Haagse regio zou worden vervoerd. Er worden geen aanhoudingen verricht.² Eerder, in januari 2019, werden wel drie Nederlandse arrestaties verricht in de Antwerpse haven; zij probeerden een grote lading

- 1 Dit hoofdstuk is gebaseerd op mediaberichten en op publicaties van Van der Torre als coauteur of coredacteur (zonder dat steeds wordt geannoteerd), zijnde: *Een Pact voor de Rechtsstaat* (Noordanus, 2020), *Waar een klein land groot in kan zijn. Nederland en synthetische drugs in de afgelopen vijftig jaar* (Tops et al., 2018) en *Wijkeraanpak en ondermijnende criminaliteit* (Tops & Van der Torre, 2015).
- 2 NRC, 15 juni 2019. Nieuws: '3.000 kilo cocaïne bestemd voor Nederland onderschept in Antwerpen'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nrc.nl/nieuws/2019/06/15/3-000-kilo-cocaine-bestemd-voor-nederland-onderschept-in-antwerpen-a3963840.

(naar verluidt 700 kilo) cocaïne veilig te stellen op het terrein van een fruitterminal.³

Op 17 juni 2019 doet de Amerikaanse douane in de haven van Philadelphia de grootste drugsvangst in haar 230-jarige bestaan. Aan boord van het vrachtschip MSC Gayane wordt, verdeeld over zeven containers, 15.876 kilo cocaïne aangetroffen.⁴ De Amerikaanse autoriteiten schatten de straatwaarde op 1,1 miljard dollar. Zes opvarenden worden aangehouden vanwege drugssmokkel. De cocaïne zou met bootjes op zee aan boord zijn gebracht. Het vrachtschip was onderweg naar Frankrijk en zou ook de Rotterdamse haven aandoen.⁵

Tabel 5.1 Aantal kilo's in beslag genomen cocaïne in de zeehavens van Rotterdam en Antwerpen, 2016-2019

Aantal kilo's cocaïne		
Jaar	Rotterdam	Antwerpen
2016	13.312	9.732
2017	5.264	41.160
2018	18.947	50.643
2019	33.732	61.806

Bron: Voor zeehaven Rotterdam: jaaroverzichten van het HARC-team.⁶
Voor zeehaven Antwerpen: *Gazette van Antwerpen*.⁷

- 3 *Gazet van Antwerpen*, 11 januari 2019. Nieuws: 'Cocaïne onderschept in haven, drie Nederlanders opgepakt'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.gva.be/cnt/dmf20190111_04095048/cocaine-onderschept-in-haven-drie-nederlanders-opgepakt.
- 4 *Algemeen Dagblad*, 19 juni 2019. Buitenland: 'Gevonden drugs op vrachtschip naar Rotterdam "grootste drugsvangst ooit"'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.ad.nl/buitenland/gevonden-drugs-op-vrachtschip-naar-rotterdam-grootste-drugs-vangst-ooit-a719c3c4.
- 5 *NRC*, 19 juni 2020. Nieuws: 'Amerikaanse autoriteiten onderscheppen ruim 15.000 kilo cocaïne op vrachtschip'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nrc.nl/nieuws/2019/06/19/amerikaanse-autoriteiten-onderscheppen-ruim-15-000-kilo-cocaine-op-vrachtschip-33964230.
- 6 Het Hit And Run Cargo (HARC) team is een samenwerkingsverband van de Douane, FIOD, zeehavenpolitie en het Openbaar Ministerie in Rotterdam. Jaaroverzichten zijn geraadpleegd via www.om.nl/onderwerpen/harc-team/jaaroverzichten.
- 7 *Gazet van Antwerpen*, 8 januari 2019. Nieuws: 'Vorig jaar meer dan 60 ton cocaïne in beslag genomen in Antwerpse haven'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.gva.be/cnt/dmf20200108_04797065/vorig-jaar-meer-dan-60-ton-cocaine-in-beslag-genomen-in-antwerpse-haven.

Productielocaties: groter en professioneler

De hoeveelheid drugs die in de zeehavens van Rotterdam en Antwerpen wordt aangetroffen, is de afgelopen jaren toegenomen. Tegelijkertijd nemen de professionaliteit en schaalgrootte van productielocaties toe. Op 10 mei 2019 ontdekt de politie een 'drugsboot' in Moerdijk. Op de boot worden drie Mexicanen aangetroffen, plus een laboratorium voor de productie van methamfetamine. Het productieproces is hoogwaardig, want de drugs die wordt gekookt, bevat zogenoemde witte kristallen: *ice*. Dit vergt her-kristallisatie van methamfetaminepoeder. *Ice* heeft een goed imago in de drugshandel. Het is een soort kwaliteitslabel voor drugs met een hoge handelswaarde. Mexicaanse criminelen produceren in Nederland en werken samen met Nederlandse criminelen, volgens de politie met de bedoeling om (veel) meer 'meth' te verkopen op de Europese markt. In maart 2020 legt de rechtbank straffen op: 4 jaar voor de drie Mexicanen en 32 maanden voor de eveneens aangehouden schipper.⁸

Op 26 augustus 2019 wordt in Fijnaart een groot amfetamine-laboratorium aangetroffen. Het wordt door experts betiteld als schoolvoorbeeld van een drugslab 2.0. Het toont aan hoe labs de laatste jaren groter en groter zijn worden. 'Zorgvuldig opgebouwd met goede apparatuur door mensen die weten wat ze doen.'⁹ In een verbouwde loods worden zeven reusachtige vaten van elk duizend liter aangetroffen, inclusief twee vierkante ketels om amfetamine te koken. Dat valt op, want die zijn doorgaans kleiner en rond. Het betreft twee complete productielijnen die fysiek zorgvuldig waren afgeschermd met ingenieuze betimmering en stellages met dozen. Er worden drie arrestanten gemaakt, maar de opdrachtgever – bijgenaamd 'Bril' – blijft buiten schot. 'Bril' is een voorzichtige man die angst inboezemt en als zakenman zou zetelen in Amsterdam.¹⁰

8 NRC, 19 maart 2020. Nieuws: 'Celstraf voor Mexicanen en eigenaar drugsboot Moerdijk'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nrc.nl/nieuws/2020/03/19/celstraf-voor-mexicanen-en-eigenaar-drugsboot-moerdijk-33994314.

9 Omroep Brabant, 27 augustus 2019. Nieuws: 'Groot, groter, grootst ketels van 1000 liter gevonden in drugslab 2.0 in Fijnaart'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.omroepbrabant.nl/nieuws/3057948/groot-groter-grootst-ketels-van-1000-liter-gevonden-in-drugslab-20-in-fijnaart.

10 Omroep Brabant, 20 mei 2020. Nieuws: 'Hoe Joep, Joep en Haagse Harry tegen de lamp liepen met hun drugslab in Zwingelspaan'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.omroepbrabant.nl/nieuws/3206665/hoep-joep-joep-en-haagse-harry-tegen-de-lamp-liepen-met-hun-drugslab-in-zwingelspaan.

De productie van drugs

In 2018 zijn in totaal zeven methamfetamine-labs ontdekt in Nederland, terwijl er in de periode van 2014 tot en met 2017 alles bij elkaar acht werden ontdekt. In hetzelfde jaar werden in Nederland in totaal 82 productielocaties voor synthetische drugs ontdekt en daarnaast 79 opslaglocaties en 292 locaties waar drugsafval was gedumpt.

In 2019 zijn aanzienlijk minder dumpingen (191) geregistreerd dan in 2018. Dit komt vermoedelijk mede door een veranderde werkwijze van criminelen. Dumpingen in de natuur vallen op en leiden tot verontwaardiging. Zichtbaar dumpen lijkt vaker te worden vervangen door het opslaan en wegspoelen (in de bodem en in oppervlaktewater) van drugsafval.

De wereldwijde omzet van in Nederland geproduceerde xtc en amfetamine uitgedrukt in straatprijzen, is voor 2017 geschat op minimaal 18,9 miljard euro (Tops et al., 2018). Het betreft een voorzichtig bepaalde ondergrens, het werkelijke bedrag ligt vermoedelijk hoger.¹¹

Geweld: de schok en gangbaar crimineel geweld

Op 18 september 2019 wordt advocaat Wiersum voor zijn Amsterdamse woning doodgeschoten. Op deze moord wordt in hoofdstuk 11 van dit jaarboek nader ingegaan. Wiersum was de advocaat van Nabil B., die kroongetuige is in het proces tegen de organisatie van Ridouan Taghi. De moord wordt gezien als een aanslag op de rechtsstaat, omdat het de bedoeling lijkt om de rechtsgang te verstoren. Drie latere aanhoudingen, waaronder die van een neef van Taghi, wijzen in die richting.

Daarnaast zijn twee andere zaken van belang. In de eerste plaats worden de liquidaties gepleegd in het kader van slepende conflicten in de drugswereld. Het betreft onder andere conflicten in Amsterdamse netwerken, een cocaïneconflict in netwerken die actief zijn in Amsterdam en Antwerpen, conflicten in de Turkse onderwereld en conflicten in Zuid-Nederland omtrent de productie en handel in synthetische drugs en hennep. Op de dag van de moord op Wiersum wordt een oud-profvoetballer geliquideerd in Amsterdam-Zuidoost. Naar verluidt zou hij, met een op 2 september op Curaçao geliquideerde jongeman uit hetzelfde stadsdeel, honderden kilo's cocaïne hebben gestolen 'van de bekende Surinaamse drugshandelaar Piet Wortel'.¹²

11 De empirische basis zijn inbeslagnames door de politie, douane en FIOD.

12 *Het Parool*, 19 september 2019. Amsterdam: 'Maynard mogelijk geliquideerd om 400 kilo coke'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.parool.nl/amsterdam/maynard-mogelijk-geliquideerd-om-400-kilo-coke-b96e3202.

In de tweede plaats is de advocatenmoord een extreme variant op meer frequent crimineel geweld. Hoofdverdachte Taghi is in korte tijd opgeklommen in de criminele drugswereld, met als startpunt een *extended* lokaal (familie)netwerk dat veel geld verdient in de cocaïnehandel, criminele coalities sluit en geweld gebruikt. De snelle groei van dit netwerk en het grove geweld zijn bijzonder, maar het patroon niet. Als lokale netwerken uitgroeien tot bovenlokale netwerken, maakt territoriaal geweld (gericht op het beheersen van buurten, straten en pleinen) plaats voor instrumenteel geweld (gericht op interne criminele discipline en criminele omzet). Wapenbezit en geweld horen daarbij. Korpschef Akerboom zei hierover: ‘Jongeren lijken er de gangstercultuur uit de Verenigde Staten te willen overnemen. Anderen voelen zich daardoor bedreigd en dragen uit angst een wapen.’¹³ Twee weken voor de moord op Wiersum is in Amsterdam-Zuidoost een 18-jarige rapper met een kapmes vermoord.¹⁴

Witwassen: ING en ABN AMRO als ‘facilitators’

In de maand van de moord op Wiersum (september 2019) wordt bekend dat het Openbaar Ministerie (OM) een onderzoek is gestart naar ABN AMRO vanwege overtredingen van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft). Deze wet voorziet in een cliëntenonderzoek en een meldplicht van ongebruikelijke transacties. Schending daarvan is een strafbaar feit. Het onderzoek naar ABN AMRO is gebaseerd op een melding van toezichthouder De Nederlandsche Bank. ABN AMRO zou onvoldoende onderzoek hebben gedaan naar de achtergrond van klanten, niet tijdig afscheid hebben genomen van verdachte klanten en verdachte transacties zouden onvoldoende worden gemeld.¹⁵ In 2018 kreeg ING een recordboete van 775 miljoen euro, omdat systematisch onvoldoende werd gedaan

13 *Algemeen Dagblad*, 15 januari 2020. Binnenland: ‘Politie bezorgd om criminaliteit onder jongeren: “Voorkomen dat nieuwe Taghi’s opgroeien”’. Op 4 september 2020 ontleend aan www.ad.nl/binnenland/politie-bezorgd-om-criminaliteit-onder-jongeren-voorkomen-dat-nieuwe-taghi-s-opgroeien-a6deidc3.

14 *Het Parool*, 4 december 2019. Amsterdam: ‘Jeugdbendes in Zuidoost: drillrapper werd gedood met kapmes’. Op 4 september 2020 ontleend aan www.parool.nl/amsterdam/jeugdbendes-in-zuidoost-drillrapper-werd-gedood-met-kapmes-b6o6ca58.

15 *Algemeen Dagblad*, 26 september 2019. Economie: ‘Justitie doet onderzoek naar witwassen bij ABN Amro’. Op 4 september 2020 ontleend aan www.ad.nl/economie/justitie-doet-onderzoek-naar-witwassen-bij-abn-amro-a5c6fe85.

om witwassen van geld te voorkomen. De megaboete voor ING en het onderzoek naar ABN AMRO worden gezien als *gamechangers*. Systematisch wegstappen bij indicaties van witwassen wordt niet langer als passieve handeling ongemoeid gelaten, maar een bedrijfs- en imago-risico.

5.3 Dilemma: veelkoppige en omvangrijke drugscriminaliteit

Nederland is binnen de EU de belangrijkste logistieke draaischijf voor grensoverschrijdende drugshandel. Toch zijn de vele soorten en grote hoeveelheden drugs niet de kern van het Nederlandse drugsprobleem. Dat zijn de enorme geldstromen die ermee gepaard gaan. De criminele drugswereld is een florerende miljardenindustrie met grote aantrekkingskracht. De drugshandel trekt mensen als het ware de criminaliteit in: aan de rand van de samenleving (kwetsbare wijken, groeperingen en woonwagencentra), in sectoren met economische problemen (o.a. visserij en agrarische sector) en in branches die diensten verlenen (o.a. financiële adviseurs en logistieke bedrijven). Het is een impuls voor allerlei criminaliteit waaraan drugscriminelen behoefte hebben, zoals bijvoorbeeld wapenhandel, geweld en witwassen, waaronder investeringen in bedrijven en vastgoed. De drugscriminaliteit bereikt veel wijken, branches en bedrijventerreinen. Tegelijkertijd kent deze criminaliteit een internationaal speelveld.

De aanpak van de veelkoppige en omvangrijke drugscriminaliteit lijkt één groot dilemma. De mondialisering vraagt om internationale en nationale inspanningen, terwijl ook prestaties op lokaal niveau worden verlangd. Botte drugscriminaliteit vergt repressie en tegelijkertijd is preventie nodig om de criminele aanwas te reduceren. Drugscriminaliteit is verankerd in het maatschappelijke en economische verkeer. Er bestaat behoefte aan publiek-private samenwerking, inclusief toezicht en controle, al bijt dat met de Hollandse handelsgeest. We beschrijven eerst de oorzaken van de omvangrijke drugscriminaliteit en daarna een beleidsscenario dat beoogt het tij te keren.

5.4 Waarom is de drugscriminaliteit in Nederland zo omvangrijk?

Hoe is het mogelijk dat de Nederlandse drugsindustrie zo'n prominente plaats heeft gekregen op mondiale drugsmarkten? De miljardenomzet maakt het mogelijk om op grote schaal te investeren in bedrijven en vastgoed. In de onderwereld wordt geïnvesteerd om de drugsproductie en -handel af te schermen, te professionaliseren en uit te breiden naar het buitenland, onder meer naar België, Spanje en Polen. De opgebouwde knowhow, marktpositie en mondiale coalities geven Nederlandse drugscriminelen een sterke positie om in te spelen op de grote internationale vraag naar drugs. Er wordt geprofiteerd van zes omstandigheden:

1. de uitstekende Nederlandse infrastructuur;
2. de aantrekkingskracht van de drugswereld;
3. de lage pakkans en milde straffen;
4. tevredenheid over het drugsbeleid;
5. de lokale aanpak: collusie en informatieblokkades;
6. grenzen aan het toezicht op witwassen.

De uitstekende Nederlandse infrastructuur

De drugsindustrie benut de uitstekende Nederlandse infrastructuur. Die behoort in de wereld tot de absolute top en maakt Nederland de toegangspoort tot Europa. Daarbij vervullen mainports (de Rotterdamse haven, de luchthaven Schiphol en bloemenveilingen) een hoofdrol, samen met andere zee- en luchthavens. De Nederlandse handelsgeest leidt tot omvangrijke legale goederenstromen én tot beperkingen in controle en toezicht, want die mogen het handelsverkeer niet te veel verstoren. Drugssmokkel wordt gecamoufleerd in omvangrijke goederenstromen die in Nederland de EU-grens passeren. De douane voert uitgekende controles uit. Toch wordt het overgrote deel van de goederen niet gecontroleerd. De focus ligt op binnenkomende goederen, hetgeen kansen biedt om drugs uit te voeren naar een land buiten de EU. Grensverkeer binnen de EU wordt nauwelijks gecontroleerd.

Op internationale zeehavens en luchthavens werken veel goedkope arbeidskrachten die toegang hebben tot (beveiligde) gebieden en goederen. Deze medewerkers zijn aantrekkelijke pionnen voor de criminele drugswereld. Er staan hoge premies op het veiligstellen van drugs, bijvoorbeeld 100.000 euro voor duizend kilo cocaïne (Paulissen, 2019).

Het heeft geleid tot systematische infiltratie in de Rotterdamse haven (Staring et al., 2019), op de luchthaven Schiphol (Van Wijk et al., 2020) en in de Antwerpse haven (Voeten, 2020).

De aantrekkingskracht van de drugs wereld

Er gaat een grote economische en sociale aantrekkingskracht uit van de drugs wereld; drugscriminaliteit levert omvangrijke geldsommen op en is daarmee een illegaal kansencircuit. Veel drugsgeld komt terecht bij organisatoren en investeerders, al worden in het middenkader en op het laagste niveau aantrekkelijke premies betaald. Bijvoorbeeld honderden euro's voor een dag hennepplanten knippen of duizenden euro's voor een drugstransport. Er treden niet alleen 'typische criminelen' toe tot de drugs wereld, maar ook tamelijk doorsneejongeren, -(jong)volwassenen en -ondernemers. Hoewel de entree tot de drugs wereld gemakkelijk is, is het een harde en gewelddadige wereld waarin succes en persoonlijke veiligheid allerminst zijn gegarandeerd.

De lage pakkans en milde straffen

Studies laten zien dat politie en justitie de proactieve bestrijding van de Nederlandse drugs industrie geen prioriteit geven (zie Van der Torre et al., 2013; Inspectie JenV, 2018). Met proactief wordt bedoeld: opsporing gebaseerd op criminele informatie, zonder aanleiding vanwege aangetroffen drugs, productielocatie of drugsafval. Er wordt zoveel aangetroffen, dat reactieve opsporing een grote claim legt op de capaciteit. Internationale drugscriminaliteit leidt tot rechtshulpverzoeken en tot tijdrovende (moord)onderzoeken. Tegelijkertijd worden lokale prestaties gevraagd bij de strafrechtelijke aanpak van drugscriminaliteit, terwijl de basisteams en districten zich – volgens het inrichtingsmodel en toewijzingskader opsporing – richten op aangiftedelicten (Van der Torre & Van Valkenhoef, 2017). Zodra criminele netwerken groeien, is de schaal bijna altijd 'te groot' voor lokale opsporing en 'niet groot genoeg' voor het regionale of nationale niveau. Onderzoeken worden vaak afgebakend in tijd en qua subjecten. De consequentie is dat voornamelijk uitvoerders of middenkadercriminelen worden vervolgd. Organisatoren, financiers en hun geld blijven vaak buiten schot (Van Wijk & Lenders, 2018). Volgens de voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak dreigt de strafrecht keten vast te

lopen vanwege lange doorlooptijden. Nog voor de coronacrisis zich aandienende, moesten al bijna 23.000 strafzaken worden uitgesteld.¹⁶

Internationaal vergelijkende studies in de EU laten opmerkelijke resultaten zien. In drugscriminaliteit staat Nederland bovenaan. Tegelijkertijd worden in ons land de laagste straffen opgelegd voor drugsdelicten (EMCDDA, 2017). Dit is voor criminelen een motief om in Nederland te produceren en te handelen (Tops et al., 2018). Dit kwartje valt nog steeds niet. Uit een analyse blijkt dat rechters in 2018 hogere straffen oplegden dan in 1998, behalve bij drugsdelicten (Van Tulder, 2019).

Tevredenheid over het drugsbeleid

De grote onvrede in het buitenland over het Nederlandse drugsbeleid gaat lange tijd gelijk op met binnenlandse tevredenheid. Het vermeende succes van het Nederlandse drugsbeleid wordt afgemeten aan de gezondheid van Nederlandse drugsgebruikers. Door de focus op preventie en *harm reduction* in het Nederlandse drugsbeleid worden schadelijke trends veronachtzaamd: (1) indirecte schade van drugsgebruik omdat kwetsbare groepen en personen in de problemen komen door schulden, verslaving en/of versterking van school-, studie- of werkritme; (2) de opkomst en ontwikkeling van een grote criminele productiewereld, inclusief geweld en gevaarstelling; en (3) de gezondheid van mensen in het buitenland die drugs uit Nederland gebruiken (zoals xtc en amfetamine, met methamfetamine in opkomst).

De lokale aanpak: collusie en informatieblokkades

Op lokaal en regionaal niveau is de aanpak van ondermijning verbeterd. Daarbij wordt voortgebouwd op het gemeentelijke veiligheidsbeleid en op de rol van het driehoeksoverleg bij het aansturen van politie- en veiligheidsbeleid. Stuurploegen van het regionaal informatie- en expertisecentrum (RIEC) verbinden driehoekspartijen (bestuur, justitie en politie) met vooral de Belastingdienst. Convenanten geven een juridische grondslag aan informatie-uitwisseling. Er is vooruitgang geboekt, maar de aanpak stuit op grenzen. De machtsverhoudingen zijn name-

¹⁶ NOS, 6 maart 2020. Binnenland: 'Rechtspraak loopt vast: meer dan 20.000 strafzaken uitgesteld'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nos.nl/artikel/2326024-rechtspraak-loopt-vast-meer-dan-20-000-strafzaken-uitgesteld.html.

lijk (bijna) omgekeerd. Criminele netwerken hebben meer financiële armslag dan gemeentelijke veiligheidsafdelingen en de RIEC's. Voorts weten criminelen met behulp van facilitators (o.a. financiële en juridische adviseurs) strafbare feiten af te schermen en – na succesvol witwassen – te investeren in vastgoed en bedrijven. Dit stelt hen in staat met succes vergunningen aan te vragen bij gemeenten of provincies. Daardoor kunnen investeringen worden gedaan – bijvoorbeeld in huisvesting (van arbeidsmigranten), projectontwikkeling of sportactiviteiten – die ook goed uitpakken voor bestuurders en politici. Zo ontstaat collusie: versmelting van criminele en publieke belangen. De bestuurlijke mogelijkheden om in te grijpen worden beperkt door gebreken in informatiedeling tussen gemeenten en met andere publieke organisaties. De consequentie is dat vergunningen worden verstrekt aan (rechts)personen waarvan elders in het binnenlands bestuur bekend is dat ze deel uitmaken van criminele netwerken.

Grenzen aan het toezicht op witwassen

De Wwft verplicht een fors aantal financiële instellingen (zoals banken en creditcardmaatschappijen), handelaren (in bijvoorbeeld auto's, schepen en juwelen) en dienstverleners (o.a. advocaten en notarissen) om ongebruikelijke transacties te melden bij de Nederlandse *Financial Intelligence Unit* (FIU). De wet wijst toezichthouders aan. Voor financiële instellingen is dat De Nederlandsche Bank. De banken zijn onder verscherpt toezicht gesteld. In combinatie met de megaboete voor ING en het onderzoek naar ABN AMRO is dit voor verschillende financiële instellingen (naast ING en ABN AMRO, ook voor de Rabobank, Volksbank en Triodos) een impuls om de *compliance*-afdelingen uit te breiden.¹⁷

In 2018 ontving de FIU in totaal 753.352 meldingen. Hiervan werden 57.950 transacties verdacht verklaard (totaalbedrag van ruim 9,5 miljard euro). Dit aantal nam enorm toe in 2019, naar 2.462.973 meldingen. Dit kwam door een beleidswijziging. Vanwege de vierde antiwitwasrichtlijn gold van 25 juli 2018 tot medio oktober 2019 een objectieve landenindicator, waardoor een transactie gemeld diende te worden als deze afkomstig was uit een aangewezen risicoland. Zonder

¹⁷ Inmiddels werken daar zesduizend mensen, wordt de samenwerking versterkt en wordt gestalte gegeven aan *Transactie Monitoring Nederland*.

deze landenindicator werden in 2019 om andere meldredenen 541.236 meldingen gedaan (FIU, 2020). De FIU verklaarde in 2019 in totaal 39.544 transacties verdacht (totaalbedrag van meer dan 19 miljard euro). Deze werden ter beschikking gesteld aan opsporings-, inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Een fractie van deze verdachte transacties leidt tot nader onderzoek en interventies.

5.5 Hoe kan de drugscriminaliteit worden teruggedrongen?

Hoe kan de Nederlandse drugscriminaliteit op serieuze schaal worden teruggedrongen? Het antwoord op deze vraag wordt geformuleerd in *Een Pact voor de Rechtsstaat* (Noordanus, 2020). Dit vergt een tijdshorizon van tien jaar en een brede en meervoudige aanpak. Het Pact bouwt voort op gerealiseerde of in gang gezette versterkingen van de aanpak van ondermijning: op lokaal en regionaal niveau en via incidentele en structurele miljoeneninvesteringen van het kabinet-Rutte III. De structurele investering van 150 miljoen euro komt vooral ten goede aan het stelsel Bewaken en Beveiligen en de inrichting van het Multidisciplinair Interventie Team (MIT).¹⁸ Dit wordt gezien als een snelle strategische reactie op de moord op Wiersum.

Het Pact beoogt de justitiële functie in te bedden in een bredere beweging. Daarbij zijn inspanningen nodig die verder reiken dan de overheid, omdat brede steun vanuit de samenleving nodig is. Het Pact werkt een beleidsscenario uit met zes dimensies. Deze paragraaf geeft een globaal overzicht.

De basis voor reductie van de drugscriminaliteit worden gelegd door:

1. Versterking van de strafrechtketen

Voor een effectieve vervolging worden ondermijningskamers ingericht bij de rechtbanken en in operationele zin wordt de strafvordering versneld via lastenvermindering bij de politie. In het stafproces dient het gemakkelijker te worden om concrete informatie van verdachten te krijgen (o.a. verruiming van de kroongetuigenregeling), omdat dit cri-

¹⁸ Het MIT beoogt de nationale en internationale aanpak van de georganiseerde drugscriminaliteit te versterken met politie, OM, FIOD en KMar als kernpartners.

minele organisaties hard kan raken. De strafmaat voor drugsdelicten dient aanzienlijk te worden verhoogd. Dat is niet afdoende, maar noodzakelijk om invloed uit te oefenen op de drugs wereld. Voorts is meer lokale recherche nodig, dus in de basisteams en districten. Het strafrecht krijgt invloed en betekenis als het wordt ingebed in een integrale aanpak, onder meer via het bestuursrecht, preventie en met toezicht in private branches.

2. Versterking van de integrale aanpak op lokaal, regionaal én nationaal niveau

De regionale en lokale bestuurlijke en integrale aanpak zijn de laatste jaren naar een hoger niveau getild. Het is van groot belang om de in gang gezette ontwikkelingen te versterken, onder meer door (1) een structureel ondermijningsfonds voor de RIEC-structuren en (2) de vorming van regionale ondermijningsbrigades voor de aanpak van de drugseconomie in RIEC-verband waarin zowel de politie en het OM, als de Belastingdienst, Inspectie SZW, NVWA en gemeenten participeren. Nationaal en lokaal beleid moet op elkaar worden afgestemd via nationale programma's. Daartoe dient snel een strategische kennisunit te worden ingericht. Dan kan relevante informatie (uit opsporingsonderzoeken en wetenschappelijke kennis) bij elkaar worden gebracht. Essentieel is dat kennis wordt ontwikkeld die *realtime* en strategisch inzicht geeft in georganiseerde (drugs)criminaliteit.

De volgende vier inspanningen zijn onderdeel van de twee hierboven beschreven versterkingen:

Focus op mainports en havens. Om de drugseconomie te reduceren is focus nodig bij publiek-private samenwerking. De Nederlandse mainports (de Rotterdamse zeehaven en luchthaven Schiphol) krijgen prioriteit, net als de 'greenport' (bloemenveilingen), de havengebieden van Amsterdam, Zeeland en Groningen en de luchthavens van Rotterdam/Den Haag en Eindhoven. Het is zaak om voor bedrijven consequenties te verbinden aan *compliance* én *non-compliance*, bijvoorbeeld via vergunningen, certificaten of ketenaansprakelijkheid.

Weerbaarheid financiële infrastructuur: publiek-privaat aanpakken en afpakken. Het Pact bepleit onder meer de volgende maatregelen:

(1) meldingen bij de FIU dienen vaker te resulteren in interventies, (2) de FIU dient – net als veel buitenlandse equivalenten – de mogelijkheid te krijgen verdachte geldstromen te bevriezen, en (3) snelle invoering van de mogelijkheid om beslag te leggen op anonieme (niet naar personen herleidbare) gelden.

Versterking justitiële functie in een langdurige wijkenaanpak. Die justitiële functie dient ingebed te zijn in een integrale tienjarige aanpak van kwetsbare wijken. Dit vergt financiële steun van het Rijk, maar krijgt lokaal gestalte, te beginnen met een situatieanalyse. Het gaat om programmafinanciering die veiligheid, zorg en sociaal beleid combineren. Dit vergt samenwerking tussen onderwijsinstellingen, uitvoerende gemeentelijke teams (bijvoorbeeld sociale wijkteams), jongerenwerk, gemeentelijke handhavers en politie, zowel wijkagenten als recherche.

Matiging van drugsgebruik (vraagreductie). Drugsgebruik en -verslaving hebben met name in kwetsbare groepen schadelijke effecten, zoals schulden, verstoring van het werk-, leef- of studieritme en/of afhankelijkheid ten opzichte van drugsdealers. Matiging van het drugsgebruik is nodig. Daartoe worden publiekscampagnes van alcohol en tabak uitgebreid naar drugs. Ook worden experimenten gestart in gemeenten, onder andere op locaties met een wijkenaanpak. Centrale pijlers zijn: ouderbetrokkenheid, een veilig en gezond schoolklimaat en een toegankelijk aanbod van georganiseerde vrijetijdsbesteding voor jongeren. Hiertoe wordt aansluiting gezocht bij lokale culturele instellingen en sportclubs.

5.6 Tussen hoop en vrees

Zijn de waarschuwingen over de omvang en schade van de drugscriminaliteit in Nederland – zoals die er óók in 2019 weer waren – voldoende om van de bestrijding een nationale topprioriteit te maken? Het lijkt bijna vanzelfsprekend vanwege de optelsom die in dit hoofdstuk beschreven is. De moord op advocaat Wiersum, de vergismoorde, liquidaties en schietpartijen zijn de meest zichtbare uiting van wat er gaande is. Maar ook de onbedreigde top één-notering van Nederland

in EU-brede inventarisaties van drugscriminaliteit en de net zo vaste 26e en laatste plaats van Nederland binnen de EU qua strafmaat voor drugsdelicten zijn onmiskenbaar. Daarnaast is er de opkomst van de productie van methamfetamine in Nederland, kent de in Nederland geproduceerde xtc en amfetamine een gigantische straatwaarde en zijn er banken die op grote schaal witwassen passief faciliteren. Ook zijn er academische onderzoeken die systematische infiltratie blootleggen in de Rotterdamse zeehaven en op de luchthaven Schiphol en is er de oplopende irritatie in het buitenland over drugs die hen bereikt via brieven en pakketten vanuit Nederland.

Het Pact voor de rechtsstaat stroomlijnt ideeën en mogelijkheden om de drugscriminaliteit te reduceren. Het zou mooi zijn als het (grotendeels) in praktijk wordt gebracht, al wordt daartoe 400 miljoen euro structureel per jaar gevraagd. Hopelijk loopt deze financiële claim niet vast op de klimaat- en coronamiljarden. Het zou heel onverstandig zijn om te denken dat legalisering of regulering volstaat. De Nederlandse drugscriminaliteit levert immers drugs aan talloze klanten in een groot aantal landen en er worden drugssoorten geproduceerd, geleverd of ontwikkeld die alleen al vanwege de gezondheidsrisico's in veel landen niet zullen worden gelegaliseerd. Als wél wordt ingezet op legalisatie, maar niet wordt geïnvesteerd in een brede aanpak die repressie en preventie combineert, speelt dat drugscriminelen in de kaart.

Hopelijk zijn de gebeurtenissen en de analyses, journalistieke reportages en adviezen die vandaag de dag op tafel liggen voldoende om van de proactieve bestrijding van drugscriminaliteit een landelijke en lokale topprioriteit te maken. Dit vergt forse investeringen, want de tegenpartij beschikt over miljarden. Een simpel netwerkje met vier Marokkaanse sleutelfiguren sluisde in 1996 al 470 miljoen gulden door naar Marokko (Van der Torre, 1996). Als dergelijke netwerkjes investeren in vastgoed en bedrijven, groeit het vermogen tegenwoordig al snel naar meer dan één miljard euro. Onder experts is bekend dat andere groepen in de drugscriminaliteit meer geld verdienen en/of behendiger de oversteek maken naar de bovenwereld. Hopelijk is Nederland over tien jaar voor hen geen gaaf land meer.